

OPOZIȚIA PARLAMENTARĂ FAȚĂ DE ALEGEREA LUI CAROL DE HOHENZOLLERN CA DOMNITOR AL ROMÂNIEI

PARASCHIVA CÎNCEA

Împlinirea unui secol de la criza politică creată de detronarea lui Al. I. Cuza și continuată în cursul vacanței tronului îndeamnă la cunoașterea amănunțită a vieții politice din prima parte a anului 1866. Momentele de criză social-politică, decurgînd din agitația maselor țărănești, din revolta grănicerilor de pe Dunăre și din mișcarea separatistă de la Iași, erau agravate de fapte politice externe, ca refuzul lui Filip de Flandra de a deveni domnitor al României și declarațiile conferințelor de la Paris din 26 februarie și 1 aprilie, care cereau o nouă votare a Unirii Principatelor și nu acceptau alegerea unui domnitor străin¹. În aceste condiții avea loc plebiscitul din 2—8 aprilie, care, prin intervenția autorităților, da o falsă — dar prezentată de oficialități ca reală — popularitate alegerii lui Carol de Hohenzollern ca domnitor al României².

Puterile garante cunoșteau modul în care se desfășurase plebiscitul, ale cărui rezultate urmau a fi confirmate prin votul Adunării deputaților. În corespondența diplomatică din primăvara anului 1866 se menționa : „Oricine era admis să voteze, fără nici o justificare a dreptului său. Declarația pentru imensul număr al oamenilor analfabeți era înscrisă de un agent de administrație fără nici un control. Numeroși indivizi care nu aveau vîrsta legală se prezentau, sau, mai bine zis, erau aduși cu sau fără voie de dorobanți sau agenții de poliție și erau imediat înscriși... Un individ... a declarat că a votat în aceeași zi în cinci birouri diferite...”³. „La București a votat populația germană și un francez de cîteva ori...”⁴.

¹ *Istoria României*, vol. IV, București, Edit. Academiei, 1964, p. 525—526.

² *Ibidem*, p. 527—528.

³ Paul Henry, *L'abdication du Prince Couza et l'avènement de la dynastie de Hohenzollern au trône de Roumanie. Documents diplomatiques*, Paris 1930, p. 359 (Maurin-Rié à Drouyn, doc. 250).

⁴ *Ibidem*, p. 364 (Moustier à Drouyn, doc. 254).

În ziua de 26 aprilie, Conferința de la Paris se pronunță din nou împotriva alegerii unui prinț străin ca domnitor al României⁵. Cu câteva zile mai târziu, aceeași conferință „dispunea în chip amenințător”⁶ următoarele: „Guvernul provizoriu din București, provocând printr-un recent plebiscit numirea unui principe străin, s-a abătut de la Convenția din 19 august 1858, care prin articolul XII dă adunării sarcina alegerii domnitorului. Conferința... decide ca grija de a rezolva chestiunea menținerii unirii să fie lăsată adunării...”. Declarația menționa în continuare că deputații munteni și moldoveni vor avea facultatea de a vota separat, iar dacă majoritatea, fie moldoveană, fie munteană, va fi contra Unirii, Principatele se vor separa. „Această chestiune isprăvită”⁷, adunarea va proceda la alegerea domnitorului, care, potrivit articolului XIII al Convențiunii, nu trebuie să se facă decât dintre pămînteni”⁸. De remarcat faptul că Franța propunea alegerea unui domn pămîntean pe patru ani⁹, ceea ce amintea unul dintre dezideratele revoluționarilor români de la 1848.

Activitatea parlamentară din România era influențată de instabilitatea situației politice interne și de hotărârile puterilor garante, cu atât mai mult cu cît declarația suscitată a Conferinței de la Paris cerea imperativ votul Adunării în probleme politice deosebit de importante. Corpurile legislative care funcționaseră în timpul domniei lui Cuza fuseseră dizolvate la 18 martie 1866, componența lor nefiind convenabilă intențiilor politice ale locotenenței domnești. Noua Adunare a deputaților, aleasă între 9 și 14 aprilie, și-a început activitatea la 28 aprilie¹⁰. Deși se anunțase că principalul scop al convocării adunării era cel legislativ, ea urmînd a fi o adunare constituantă, după validarea alegerilor primul punct al ordinii de zi a fost alegerea lui Carol de Hohenzollern ca domnitor al României¹¹.

⁵ Fr. Damé, *Histoire de la Roumanie contemporaine...*, Paris, 1900, p. 163.

⁶ A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. XIV, ed. 3, p. 198.

⁷ De reținut faptul că declarația conferinței, care a fost adusă la cunoștința adunării, cerea rezolvarea separată a celor două chestiuni — unirea și domnitorul —, iar locotenența domnească le-a prezentat împreună adunării, după cum se va arăta mai jos, ca prin votarea celei dintîi să obțină admiterea celeilalte.

⁸ T. W. Riker, *Cum s-a înfăptuit România. Studiul unei probleme internaționale. 1856—1866*, traducere de Alice L. Bădescu, București, 1944, p. 664—665.

⁹ Paul Henry, *op. cit.*, p. 361—365 (Moustier à Drouyn, doc. 254).

¹⁰ *Istoria României*, vol. IV, p. 525—526 și 528.

¹¹ În istoriografia secolului al XIX-lea și primei jumătăți a secolului al XX-lea, în unele cazuri nu s-a amintit votarea parlamentară a alegerii lui Carol de Hohenzollern ca domnitor al României (Fr. Damé, *op. cit.*; Titu Maiorescu, *Istoria contemporană a României*, București, 1925; A. D. Xenopol, *op. cit.*) sau s-a amintit pe scurt faptul că această alegere a primit votul Camerei deputaților, fără a fi însă menționată opoziția unora dintre deputați (D. Bolintineanu, *Domniile regulamentari și istoria celor trei ani de la 11 februarie și pînă astăzi*, București, 1869, p. 60). În alte cazuri s-a amintit foarte pe scurt această opoziție parlamentară, fiind minimalizată desfășurarea ei și făcîndu-se încercarea de ridiculizare a ei și de negare a unui conținut de idei politice corespunzătoare spiritului epocii; de pildă a fost considerată „demodată” propunerea lui I. Heliade Rădulescu — domn pămîntean pe cîțiva ani — deși Franța prezentase aceeași propunere (Paul Henry, *op. cit.*, p. 365; T. W. Riker, *op. cit.*, p. 667;

Cunoașterea unora dintre condițiile interne în care s-au desfășurat alegerea deputaților și primele ședințe ale adunării, inclusiv cea destinată sancționării alegerii lui Carol de Hohenzollern, condiții care au influențat puternic și direct aceste alegeri, dovedesc o dirijare forțată a desfășurării faptelor.

În primul rînd, după mărturiile unor contemporani de diferite nuanțe politice, în alegerile parlamentare de la 9—14 aprilie diferitele grupări politice și, cu mai mult succes, locotenența domnească, deținătoarea puterii executive, au încercat să-și impună partizanii lor în Cameră¹².

În al doilea rînd, sub impresia multor arestări recente, pentru acea dată, se crea în rîndurile deputaților o stare de anxietate, defavorabilă unei sincere exprimări a opiniilor, mai ales cînd erau contrare politicii locotenenței domnești, stare agravată prin rapida și largă înarmare a gărzilor naționale și prin aducerea a noi trupe în București în preziua deschiderii adunării. Astfel, la Iași, mai multe persoane fuseseră arestate după mișcarea separatistă din localitate¹³, dar chiar înainte de această mișcare, anume în zilele efectuării plebiscitului, după afirmația lui Gorceakov, „moldovenii erau supuși unui regim de teroare“¹⁴. În București au fost arestați cîțiva ofițeri, împreună cu colonelul Solomon, sub învinuirea de a fi încercat răsturnarea guvernului¹⁵; teama că asemenea arestări se mai puteau încă efectua în rîndurile opozanților față de politica locotenenței reiese din discursul parlamentar al lui I.H. Rădulescu, discurs pe care îl vom analiza pe larg în paginile următoare, în care el afirma că după plebiscit și înainte de deschiderea adunării a fost vizitat de cunoșcuți care se temeau că ar fi fost arestat.

Distribuirea armelor gărzii naționale se făcea în mod foarte vizibil, probabil pentru a impresiona atît pe străini, cît și pe autohtonii opozanți. Un contemporan nota la 25 aprilie 1866 că „timp de patru zile distribuirea (armelor — P.C.) se operase cu mare strălucire în curtea palatului... Cel

N. Iorga, *Istoria românilor*, vol. X, București, 1939, p. 30). În cadrul succintei și inexacte tratări a faptelor din aprilie-mai 1866 sînt contradicții între afirmațiile unor autori sau ale aceluiași autor. De pildă, în lucrarea sus-citată, N. Iorga a afirmat că „în București se făcu o singură încercare (extraparlamentară) de a îndemna opinia publică împotriva prințului străin“, fiind amintit I. Heliade-Rădulescu, iar A.D. Xenopol menționează alte asemenea încercări extraparlamentare la aceeași dată (*op. cit.*, p. 214—217). Încercarea de a trece sub tăcere discursurile parlamentare potrivnice alegerii lui Carol de Hohenzollern, încercare dublată însă de neputința de a nega total aversiunea din primăvara anului 1866 împotriva acestui ales al locotenenței domnești, creează apariția unor afirmații contradictorii ale aceluiași autor; A.D. Xenopol reproduce un fragment din discursul parlamentar al lui I. Heliade-Rădulescu într-un context care nu se referă la activitatea parlamentară, prin care el se opunea alegerii lui Carol de Hohenzollern, și face următoarea afirmație inexactă: „Adunarea... se ocupă numai (subl. — P.C.) cu verificarea alegerilor și cu votarea regulamentului ei“ (*op. cit.*, p. 218), cînd în realitate ea a discutat și a votat alegerea, discuția incluzînd și discursul menționat al lui I. Heliade Rădulescu.

¹² C. D. Aricescu, *Politica d-lui I. Ghica*. București, 1870, p. 97—98; Fr. Damé, *op. cit.*, p. 162.

¹³ N. Iorga, *op. cit.*, p. 24.

¹⁴ T. W. Riker, *op. cit.*, p. 664.

¹⁵ C. D. Aricescu, *op. cit.*, p. 97—98; T. W. Riker, *op. cit.*, p. 665.

puțin o mie de puști au fost distribuite..¹⁶ Același contemporan scria câteva zile mai târziu: "În fiecare zi se înarmează noi companii... Văd defilind în acest moment două sute cetățeni care vin să primească arme. În aceste zile s-au distribuit câte zece cartușe fiecăruia din garda națională..."¹⁷ În zilele anterioare deschiderii adunării, în București au venit două regimente și două companii¹⁸. Chiar dacă această mișcare de forță armată era pregătită pentru a răspunde unei agresiuni externe, organizată eventual de puterile garante care nu acceptau în totul politica locotenenței, această forță armată putea fi utilizată și în interiorul țării; ultima ipoteză pare mai valabilă decât cea dintâi, prin faptul că trupele nu erau trimise către graniță, ci, dimpotrivă, erau masate în București. Prin înarmarea masivă a gărzii naționale și aducerea unor trupe în București, situația internă a capitalei era similară unei stări de asediu, ceea ce, fără îndoială, timora pe deputații opozanți. O dovadă a faptului că deputații erau timorați este absența unora dintre ei din capitală de la primele ședințe ale adunării, fapt remarcat în zilele următoare de agenții diplomatici¹⁹, și trimiterea numai a unor adeviziuni scrise la alegerea lui Carol de Hohenzollern pentru a nu fi periclitată securitatea lor personală.

Activitatea adunării se desfășura deci în condiții conținând impulsuri contradictorii: pe de o parte, puterile garante recomandau, uneori imperativ, alegerea unui domn pămîntean, pe de alta locotenența domnească, asigurându-și partizani în adunare și timorînd pe deputații opozanți, forța alegerea unui domnitor străin.

În prima ședință a adunării, din 28 aprilie 1866, Lascăr Catargiu, ca membru al locotenenței domnești, da citire mesajului adresat de locotenența Adunării. În primul rând se subliniau aspirațiile seculare ale poporului român pentru mîre și dorința unanimă de a o menține; se aminteau momentele de criză politică create de faptul că tronul României rămăsese vacant prin refuzul principeului belgian, precum și de acțiunea separatistă de la Iași. Se aduceau la cunoștința deputaților, pe scurt deocamdată, declarațiile sus-menționate ale conferințelor de la Paris, fără expunerea numelor lor imperator. Oarecum în opoziția acestor declarații se menționau rezultatele necorecte ale plebiscitului din aprilie. Prin însoși modal de prezentare a problemelor în această primă parte a mesajului, deputații nu erau invitați să judece și să propună soluția considerată ca cea mai potrivită circumstanțelor politice ale momentului și soluția li se impunea: „Guvernul nu are nici un alt mijloc înmînat — se abține în mesaj — că veți persevera în această direcție de viață. Răspundem la marele misiune ce aveți scriind într-un singur glas să răscăiți Carol II. Una lungul cuprins al mesajului, în care erau menționate și unele rezultate social-economice și politice din anul 1864—1865. Acest cuprins se încheie cu un nou apel adresat depu-

¹⁶ Paul Henry, op. cit. p. 222. Mousier și Douyn, doc. 287.

¹⁷ *Idem.* p. 265—264. doc. 294.

¹⁸ *Idem.* p. 266—267.

¹⁹ *Idem.* p. 276. Mousier și Westermann, doc. 323.

taților pentru alegerea lui Carol de Hohenzollern, prezentându-se faptul ca fiind deja îndeplinit prin plebiscit, încît ultima frază a mesajului : „Deliberați în cea mai deplină libertate...²⁰, devenea lipsită de conținut, cu atît mai mult cu cît libertatea de exprimare era mult limitată de condițiile interne sus-menționate.

În ziua de 29 aprilie 1866 erau prezentate adunării, fără a fi citite în ședință, dar fiind la dispoziția deputaților, declarațiile conferințelor de la Paris în privința unei noi votări a Unirii și a alegerii unui domnitor pămîntean²¹.

După validarea alegerilor, deschizînd ședința adunării din 1 mai, Manolache Costache Epureanu, vice-președintele Adunării, anunța că, în ședințele secrete anterioare, deputații au fost consultați dacă susțin menținerea Unirii și că au răspuns în unanimitate, afirmativ. În continuare, vice-președintele prezenta un proiect de răspuns al adunării la declarațiile conferințelor de la Paris și la mesajul sus-menționat al locotenentei domnești. În proiect se afirma că „adunarea... declară că voința nestrămutată a Principatelor Unite este de a rămîne pururea ceea ce sînt, o Românie una și nedespărțită sub domnia ereditară a unui principe străin..., Carol de Hohenzollern“. Proiectul era semnat de numeroși deputați.

Cristian Tell, care nu figura printre semnatarii acestui proiect, și-a exprimat cel dintîi rezervele sale, arătînd că Unirea nu mai putea fi pusă în discuție, problema ce se punea în fața adunării fiind numai aceea de a se conforma plebiscitului, alegînd un domnitor străin, sau a răspunde afirmativ propunerilor făcute de conferințele de la Paris, care, după declarația lui Tell, „ne impune a ne pronunța pentru principele pămîntean fără a lua în considerare plebiscitul“. Cr. Tell și-a încheiat discursul fără a-și declara opinia sa proprie, afirmînd că se alătură „voinței națiunii“, exprimată prin plebiscit, precizînd însă că se crea astfel pericolul unui conflict cu puterile garante.

Menționînd faptul că nu-și exprimă numai o opinie personală, ci și pe aceea identică a unora dintre colegii săi deputați, Nicolae Ionescu susținea, în primul rînd, că unirea era un fapt îndeplinit, integrat în legislație și în deprinderile social-economice și politice ale țării, fapt care nu mai putea fi pus în discuție. În al doilea rînd, el arăta că dorința exprimată de adunările ad-hoc de a fi adus la conducerea Principatelor Române unite un principe străin corespundea încercării de a situa națiunea română la rangul statelor occidentale independente, deci solicitarea prințului străin coincidea cu solicitarea independenței. N. Ionescu demonstra că ar fi fost acceptabilă domnia străină numai dacă prin aceasta ar fi fost garantată independența. Cum însă în toate demersurile diplomatice dinspre sau către România nu se discutase categoric chestiunea independenței, nici un fapt,

²⁰ „Monitorul oficial“ nr. 93 din 29 aprilie/11 mai 1866, p. 405 și urm., Adunarea electivă a României, ședința din 28 aprilie 1866.

²¹ *Ibidem* nr. 96 din 3/15 mai 1866, p. 423, Adunarea electivă a României, ședința din 29 aprilie 1866.

afirma N. Ionescu, nu dovedea utilitatea înlocuirii domniei pămîntene prin domnia străină. Unul dintre faptele puse în discuția adunării — unirea — fiind efectuat, consolidat, acceptat de imensa majoritate a populației, iar altul — alegerea prințului străin — fiind încă nerealizat, neacceptat de unele dintre puterile protectoare, deci discutabil, N. Ionescu cerea cu insistență : „Despărțiți de votul unirii votul principelui Carol“, evident pentru a putea vota numai pe cea dintîi. În această primă parte a discursului său, continuat după intervențiile altor deputați, N. Ionescu declară că era de acord cu opinia unui diplomat englez care afirmase că sub o domnie străină România ar fi atrasă sub directa influență a uneia dintre marile puteri (ceea ce s-a și întîmplat în deceniile următoare), dar încă nu exprima categoric concluzia acestei argumentări²². Această concluzie a fost declarată în a doua parte a discursului său, pe care o vom expune mai jos.

După scurtul discurs al deputatului Al. Sihleanu, care declara că era de acord cu opiniile lui Cr. Tell, fără ultima rezervă referitoare la pericolul unei intervenții externe, al unui conflict cu puterile protectoare, lua cuvîntul deputatul D. Tacu. Ca și unii dintre antevorbitori, D. Tacu declara că unirea, fiind deplin și definitiv acceptată în România, nu mai putea fi pusă în discuție. Referindu-se la propunerea locotenentei domnești exprimată în mesaj și confirmată în proiectul de răspuns al Adunării deputaților, propunere și proiect în care se împleteau chestiunea confirmării unirii cu aceea a alegerii domnitorului străin, D. Tacu afirma că nu a semnat proiectul din considerente politice interne și externe. „Nu văd care ar fi necesitatea impetuoasă — afirma D. Tacu — ca să avem un principe străin“. Același deputat arăta că stabilitatea politică internă — necesitate invocată de susținătorii alegerii unui domnitor străin — putea fi numai opera poporului român. „Stabilitatea nu poate depinde decît de noi“, afirma D. Tacu, continuînd : „Străinul totdeauna a dorit nestabilitatea noastră spre atingerea scopurilor sale... Stabilitatea să fim siguri că va fi cu atît mai puțin sub principele străin“. Reamintind propunerile conferințelor de la Paris ca element extern ce se adăuga celor interne menționate, D. Tacu afirma categoric : „Nu admit principe străin !“²³.

Deputatul G. Mărzescu acuza de inconsecvență de opinie pe D. Tacu, arătînd că acesta, în zilele anterioare deschiderii adunării, ar fi admis ideea alegerii unui prinț străin, deoarece a semnat atunci o adeziune în acest sens. Depoziția lui G. Mărzescu era întreruptă prin intervenția lui T. Lates, care protesta contra faptului că D. Tacu era acuzat de inconsecvență. O dovadă că s-au făcut presiuni, fie morale dacă nu materiale, pentru semnarea adeziunii prezentate de G. Mărzescu este afirmația protestatară a deputatului T. Lates : „Protestez în contra unor asemenea cuvinte (inconsecvența de opinii a lui D. Tacu. — P.C.) în cunoștință de împrejurări, fiindcă și eu sînt

²² „Monitorul oficial“ nr. 98 din 5/17 mai 1866, p. 433, Adunarea electivă a României, ședința din 1 mai 1866.

²³ „Monitorul oficial“ nr. 99 din 7/19 mai 1866, p. 437, Adunarea electivă a României, ședința din 1 mai 1866, urmare.

de acolo, de la Iași²⁴. Cauza reală a unor asemenea aparente inconsecvențe de opinii avea să o arate deschis în aceeași ședință, I. H. Rădulescu.

Referindu-se pe scurt la „contradicția” în care s-ar fi aflat D. Tacu, continua dezbaterea I. Strat, unul dintre susținătorii alegerii lui Carol de Hohenzollern; în sprijinul opiniei sale, I. Strat reamintea cererea în acest sens a divanurilor ad-hoc. Dar știința sincerității, a dezvăluirii realelor opinii, strălucise; deputatul I. Negură afirma: „S-a făcut mare caz de contradicțiunea în care se pare că este d-l Tacu. Dar aș întreba pe toți acei care au subscriș în Cîmpul Libertății pentru un principe român: mai au și astăzi aceeași credință? Și mă adresez mai cu osebire la onor d-l Rosetti, care atunci a fost cel mai cuprins de entuziasm”.

C. A. Rosetti a răspuns scurt, evaziv, fără să facă o declarație categorică în sprijinul susținerii ideii de necesitate a alegerii domnitorului străin. „Pe Cîmpul Libertății am subscriș libertatea — afirma C.A. Rosetti, răspunzînd interpelării sus-menționate — și niciodată pentru domn”. În acest moment, evident penibil pentru susținătorii alegerii lui Carol de Hohenzollern, creîndu-se probabil în gîndirea lor ideea unei posibile schimbări categorice a sensului discuțiilor într-un mod cu totul nedorit de locotenența domnească, „mai multe voci” au cerut închiderea discuției; dar „voci numeroase” — a se observa după formulare că majoritatea aparținea celor din urmă — au cerut, dimpotrivă, continuarea discuției, care devenea interesantă tocmai fiindcă depășea caracterul formal impus de indicațiile directe și indirecte ale locotenenței domnești. În consecință, discuția a continuat, contra dorinței unora dintre membrii adunării.

Deputatul I. Lecca sublinia, ca și unul dintre antevorbitori, circumstanțele politice interne și externe care impuneau alegerea unui domn pămîntean. „Eu n-am drept — continua I. Lecca — să desființez instituția cea mai veche a țării mele, domnia pămînteană; pentru acest drept... strămoșii mei... și-au vărsat sîngele... Noi nu sîntem trimiși ca să desființăm drepturile țării, ci să-i mai căpătăm dacă se poate”.

Luînd cuvîntul pentru a doua oară, N. Ionescu continua expunerea ideilor susținute de el în prima parte a ședinței, dîndu-le însă o exprimare mai categorică. Răspunzînd afirmației sus-menționate a lui I. Strat, N. Ionescu declara: „Cînd d-l Strat invocă istoria, se bazează pe un singur fapt, pe divanul ad-hoc, care este un mic, un prea mic fragment al istoriei noastre. Eu iau istoria întregă și nu văd nici o adunare, nici un singur om care să fi dorit domn străin; nu numai că n-a dorit, dar țara a respins orice străin și chiar pe candidații susținuți de străini... Domnia națională a fost susținută cu atîta tărie...”. N. Ionescu propunea în concluzie „o domnie indigenă bazată pe sistemul electiv...”. Cu acest prilej el menționa: „Am făcut eroare cu plebiscitul”, deci contesta valabilitatea acestei alegeri forțate, care, prezentată ca fiind realizată în condițiile unei depline libertăți de deliberare, era unul dintre argumentele locotenenței domnești în acțiunea sa parlamentară.

²⁴ D. Tacu și G. Mărzescu erau deputați alesi la Iași.

de susținere a alegerii prințului străin. Referindu-se la circumstanțele externe, la indicațiile conferințelor de la Paris, N. Ionescu susținea că numai prin alegerea unui domn pămîntean se va putea menține garanția marilor puteri europene. „Eu cred — afirma N. Ionescu — că Europa este cel mai bun judecător cînd ne zice: *mențineți unirea cu principe pămîntean*”²⁵.

I. Heliade Rădulescu își începea discursul său amintind că în 1848 a jurat pe Constituție, care prevedea domn pămîntean ales pe cinci ani, și afirmînd că nu poate călca acest jurămînt. Cînd o voce din sala de ședințe menționa că oratorul a participat la plebiscitul din aprilie, el declara: „Vă rog, domnilor, să nu mă provocați. Am scris cu poliția lîngă mine”. Invitat cu insistență de D. Ghica, ministrul de interne, să-și justifice afirmația pe care ministrul o contesta cu aprindere, I. Heliade Rădulescu arăta că prefectul poliției, fără a recurge la mijloace abuzive de constrîngere corporală, l-a obligat să participe la plebiscit prin presiuni morale. „Această subscriere, domnilor, alături cu prefectul poliției am socotit-o eu de execuțiune — afirma I.H. Rădulescu. — A fost... o persecuțiune?... lumea astfel a tălmăcit-o. Au venit mulți acasă la mine să vadă dacă sînt închis sau nu”. Așadar, asupra deputaților despre care se credea că nu vor accepta alegerea lui Carol de Hohenzollern plana pericolul arestării. Chiar dacă acest pericol nu exista în realitate, ci numai în gîndirea oamenilor epocii, este de presupus că unii dintre deputații care au acceptat alegerea nu erau convinși, ci timorați.

I.H. Rădulescu își susținea refuzul de a vota în parlament alegerea unui prinț străin prin faptul că în toată activitatea sa politică trecută a fost susținătorul domniei pămîntene, sub care au avut loc toate marile realizări ale poporului român. El amintea faptul că Tudor Vladimirescu a fost un susținător al domniilor pămîntene și menționa realizările din timpul domniilor Ghica, Știrbei, Bibescu și mai ales Al. I. Cuza. Observînd și el legătura ce încerca a se face între unire și domnitorul străin atît în mesaj, cît și în proiectul de răspuns, I.H. Rădulescu afirma: „Nu voi ca două surori să fie puse sub un cap străin, nu voi ca două corpuri în care curge sîngele românesc să fie puse sub un cap în care curge sînge străin. Aceasta nu poate să intre în concepțiunile mele. Iată pentru ce am fost totdeauna pentru prinț pămîntean”²⁶.

După discursul lui I.H. Rădulescu s-a acceptat închiderea discuției. Proiectul de răspuns la mesajul locotenenței și declarațiile conferințelor de la Paris, proiect cuprinzînd alegerea lui Carol de Hohenzollern ca domnitor al României, a fost semnat de majoritatea deputaților; s-au abținut de la subscriere susținătorii sus-menționați ai domniei pămîntene și deputatul N. Iamandi. Așadar, nu a fost vot secret, ci subscriere nominală, ceea ce a contribuit la diminuarea posibilităților de sinceră exprimare a opiniilor.

²⁵ „Monitorul oficial” nr. 99 din 7/19 mai 1866, p. 437. De remarcat faptul că sublinierile din textul discursului lui N. Ionescu aparțin redacției „Monitorului oficial”.

²⁶ *Ibidem*, p. 437—438.

Opoziția parlamentară la alegerea domnitorului străin nu a creat animizitatea celorlalți deputați, ci, dimpotrivă, cînd vice-președintele adunării, după ce a propus salutarea noii alegeri puterilor garante și guvernului român, a declarat : „Să trăiască și acei deputați care, deși au fost pentru unire, nu au fost și pentru principele străin“, sala a primit declarația cu urale și aplauze.

*

Din cele expuse mai sus deducem că opoziția parlamentară la alegerea lui Carol de Hohenzollern nu numai că a existat, dar a fost departe de a fi „demodată“, ridicolă, lipsită de idei politice, cum s-a încercat să se dovedească. Mai mult chiar, se poate presupune că ea ar fi fost mai puternică dacă nu ar fi intervenit următorii factori, care au diminuat posibilitățile de manifestare a acestei opoziții :

- alegeri de deputați dirijate de organele administrative ;
- timorarea deputaților prin arestări și întărirea forțelor armate, civile și militare în București ;
- modul de prezentare, în mesaj și în proiectul de răspuns, a chestiunii alegerii lui Carol de Hohenzollern ca pe un fapt îndeplinit prin plebiscit (ceea ce crea deputaților obligația de a respecta „voința națiunii“) și în împletire cu chestiunea unirii (ceea ce presupunea votarea uneia dintre chestiuni prin cealaltă) ;
- excluderea votului secret, impunerea alegerii parlamentare nominale prin subscrierea proiectului prezentat de conducerea adunării.

Că opoziția ar fi fost mai puternică în cazul existenței unei depline libertăți de exprimare o dovedește și manifestarea simpatiei majorității deputaților față de opozanți la închiderea discuției.

Propunerile, chiar imperativ formulate, ale marilor puteri nu au creat în rîndurile deputaților ideea respingerii prințului străin, ci numai au facilitat exprimarea directă a acestei idei ; influența condițiilor interne, defavorabile acestei exprimări, era însă directă, deci mai puternică.

Dirijată de acțiunile locotenenței domnești, sancționarea alegerii lui Carol de Hohenzollern nu a reprezentat opinia reală și unanimă a deputaților.